

Krzysztof A. Kuczyński

BRYGIDA BRANDYS (1939–1993)

In memoriam

W dniu 28 listopada 1993 r. zmarła po długiej chorobie w swej rodzinnej miejscowości Imielin prof. nadzw. dr hab. Brygida Brandys, pracownik naukowy Uniwersytetu Łódzkiego, ceniony znawca współczesnej literatury niemieckiego obszaru językowego, autorka wielu nowatorskich prac z zakresu piśmiennictwa austriackiego XX w.

Brygida Brandys urodziła się 2 października 1939 r. w Imielinie na Górnym Śląsku. W roku 1957 ukończyła liceum ogólnokształcące w Mysłowicach, gdzie też na krótki okres podjęła pracę w Narodowym Banku Polskim. Studia germanistyczne rozpoczęła w 1958 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, uzyskując w roku 1963 tytuł magisterski na podstawie pracy *Versuch einer Strukturanalyse anhand des Romans von Heinrich Mann „Im Schlaraffenland“*, pisanej pod kierunkiem Marii Kofty. W latach 1963–1965 pracowała jako nauczyciel języka niemieckiego w liceum ogólnokształcącym w Kórniku k. Poznania. Od roku 1965 do chwili śmierci była pracownikiem naukowym Katedry Literatury Niemieckiej Uniwersytetu Łódzkiego.

W roku 1972 uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych za rozprawę pt. *Antywojenny dramat okresu Republiki Weimarskiej*, napisaną pod kierunkiem profesora Arno Willa, ówczesnego dyrektora Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Łódzkiego.

Za habilitację *Franz Theodor Csokor. Identität von Leben und Werk*, przeprowadzoną w roku 1987 na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu zostaje awansowana na stanowisko docenta. Od roku 1990 była Brygida Brandys profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Łódzkiego.

Brygida Brandys prowadziła szeroko zakrojoną działalność dydaktyczną, w zakres jej obowiązków wchodziły wykłady, konwersatoria i seminaria

magisterskie – w sumie wypromowała ok. 120 osób z tytułem magistra filologii germańskiej. Niektórzy z jej wychowanków zostali asystentami w macierzystej Katedrze Literatury Niemieckiej UŁ.

Opiekowała się kilkoma dysertacjami młodszych pracowników zarówno w Katedrze Literatury Niemieckiej Uniwersytetu Łódzkiego, jak i w Zakładzie Filologii Germańskiej Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie, gdzie w roku akademickim 1992/1993 prowadziła wykłady z literatury niemieckiego obszaru językowego. Swoim doktorantom i magistrantom poświęcała wiele czasu i uwagi, widząc w ich pracach z zakresu literatury austriackiej kontynuację swoich planów naukowych oraz sprawdzian własnego warsztatu badawczego. Była cenionym i lubianym pedagogiem, bardzo sumiennie podchodzącym do obowiązków dydaktyki uniwersyteckiej.

W ostatnich kilkunastu latach specjalizowała się w zagadnieniach literatury austriackiej XX w., publikując w kraju i za granicą wiele ważkich artykułów, m. in. dotyczących tak wybitnych twórców znad Dunaju, jak Franz Theodor Csokor, Karl Kraus, Ödön von Horváth, Hugo von Hofmannsthal czy Ingeborg Bachmann.

Na międzynarodowych sympozjach, m. in. w Wiedniu, Klagenfurcie, Budapeszcie i Giessen wygłaszała referaty cieszące się uznaniem.

Ukoronowaniem jej wieloletnich badań była rozprawa habilitacyjna, poświęcona prezesowi austriackiego PEN-Clubu, cenionemu dramatopisarzowi i polonofilowi Franzowi Theodorowi Csokorowi, opublikowana w Łodzi w 1988 r. Była to wówczas jedna z niewielu książek monograficznych o tym pisarzu w skali europejskiej.

Wybór Franza Theodora Csokora jako obiektu badań było bardzo trafnym zamierzeniem badawczym. Waga literackich dokonań oraz pozycja autora *Dritter November 1918* w austriackim świecie kultury, a także jego wieloletnia sympatia wobec narodu polskiego, w pełni potwierdzają tę decyzję. Warto dodać, że w latach siedemdziesiątych, gdy Brygida Brandys rozpoczynała swe badania nad wiedeńskim autorem, spuścizna po zmarłym w 1969 r. pisarzu nie była jeszcze uporządkowana i chcąc objąć całokształt dorobku Franza Theodora Csokora należało dotrzeć do jego papierów złożonych w Stadt- und Landesbibliothek oraz Dokumentationsstelle für neuere österreichische Literatur¹. Dłuższy pobyt łódzkiej germanistki na stypendium naukowym w stolicy Austrii pozwolił na zebranie kompletnego materiału i napisanie habilitacji.

Rozprawa Brygidy Brandys, oprócz wyczerpujących wiadomości o życiu i dorobku twórczym Franza Theodora Csokora, przynosi wartościową analizę jego obfitego dzieła lirycznego, dramatycznego oraz prozatorskiego. Autorka omawia więc zarówno utwory Csokora z okresu ekspresjonizmu, jak i „Nowej rzeczowości” lat międzywojennych, a także okresu po roku 1945, kiedy pisarz powrócił z wojennej tułaczki do Wiednia.

¹ Por. R. Tabor ski, *Wśród wiedeńskich poloników*, wyd. II, Kraków–Wrocław 1983, s. 199.

Franz Theodor Csokor wypowiadał się w wielu gatunkach literackich, używał zróżnicowane narzędzia ze swego poetyckiego instrumentarium, co zmuszało badacza do zastosowania wielorakich metod interpretacyjnych.

Brygida Brandys szczególnie wiele uwagi poświęciła naczelnemu motywowi dzieła austriackiego pisarza, przewijającemu się przez całokształt jego dorobku, mianowicie kategorii etyczno-humanistycznej. W tym kontekście Franz Theodor Csokor jawi się jako twórca głęboko przepojony miłością do człowieka, który zawsze stoi w centrum jego literackich zainteresowań.

Można przyjąć bez ryzyka popełnienia nieścisłości, że autorkę monografii, Brygidę Brandys, łączyło z Franzem Theodorem Csokorem wspólne im dążenie do humanizmu. Ta naczelna cecha twórczości austriackiego pisarza skłoniła przed laty łódzką germanistkę do zajęcia się jego wielkim dziełem. W jednym ze swych artykułów o Franzu Theodorze Csokorze stwierdza:

Obok ogromnego umiłowania ojczyzny dzieło jego przepojone jest przede wszystkim ponadnarodowym humanizmem. Walka z uciskiem i wszelkimi przejawami gwałtu, w tym głównie z wojną, jak i walka o poprawę i sprawiedliwość, to tematyka nie tylko jego dramatów, ale również wierszy, opowiadań, reportaży i listów. Wiele tam jest smutku i żalu, ale i wiele nadziei, wiary w lepszą przyszłość, którą autor często widzi w wewnętrznej przemianie człowieka [...]².

Wiele z tych najlepszych cech odnajdujemy także w życiu i działalności łódzkiej germanistki. Wiara w drugiego człowieka była charakterystycznym rysem osobowości także i Brygidy Brandys.

Literaturze austriackiej poświęcała także wiele wysiłku organizacyjnego, przygotowując 3 międzynarodowe konferencje germanistyczne: w roku 1989 sesję *Franz Theodor Csokor oraz współcześni mu pisarze i przyjaciele*³, w roku 1990 *Literatura austriacka w latach pięćdziesiątych XX w.*⁴ oraz w roku 1993 – wkładając w to sympozjum szczególnie wiele wysiłku, gdyż choroba coraz silniej dawała o sobie znać – *Literatura austriacka – literatura o Austrii i Europie południowo-wschodniej*.

Brygida Brandys była w stałym, serdecznym kontakcie z wieloma pisarzami austriackimi, wielu z nich, jak m. in. Marianne Gruber, Marion Jerschowa, Gitta Deutsch czy Doris Mühringer z jej inicjatywy gościło w Łodzi, prezentując pracownikom i studentom łódzkiej germanistyki swe interesujące utwory.

Wiele zawdzięczała życzliwej pomocy Österreichisches Kulturinstitut w Warszawie, m. in. jego dyrektorce Heldze Schmid. Dzięki ich współpracy

² B. Brandys, *Csokor*, „Życie Literackie” 1985, nr 18–19, s. 14.

³ B. Brandys, K. A. Kuczyński, *O Franzu Theodorze Csokorze w Łodzi*, „Przegląd Humanistyczny” 1992, nr 2, s. 153–155.

⁴ Por. „*Abgelegte Zeit?*”. *Österreichische Literatur der fünfziger Jahre*, Wien 1992.

literatura i kultura Austrii znalazła w Łodzi – mieście, któremu Joseph Roth poświęcił swoją znaną powieść *Hotel Savoy* – wielu sympatyków.

W ramach tych kontaktów przybyło do Łodzi także wielu innych liczących się w kulturze i nauce austriackiej, jak np. dr Wolfgang Kraus, dyrektor Österreichische Gesellschaft für Literatur.

Wielu cennych i wartościowych idei nie zdążyła już niestety zrealizować, jak np. powołanie przy Uniwersytecie Łódzkim tzw. „Czytelni Austriackiej”, jak ma to miejsce w Krakowie, Poznaniu czy Wrocławiu. Nie było jej dane ujrzeć w druku m. in. pokonferencyjnego tomu o Franzu Theodorze Csokorze, stanowiącego pokłosie sesji z roku 1989⁵.

Wkład Brygidy Brandys w badania nad fenomenem piśmiennictwa austriackiego, zwłaszcza XX w., należy ocenić wysoko. Dzięki jej aktywności naukowej, licznym publikacjom, wystąpieniom na forum międzynarodowym z referatami, organizacji wartościowych sesji, łódzki ośrodek germanistyczny stał się ważnym centrum badań współczesnej literatury Austrii.

Brygida Brandys była członkiem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Neofilologicznego oraz Stowarzyszenia Germanistów Polskich.

Była wyróżniona Złotą Odznaką Uniwersytetu Łódzkiego, Złotym Krzyżem Zasługi oraz Medalem „Uniwersytet Łódzki w Służbie Społeczeństwa i Nauki”.

W osobie profesor Brygidy Brandys koledzy z Katedry Literatury Niemieckiej UŁ żegnają nie tylko cenionego naukowca i pedagoga, lecz także doskonałą koleżankę, wrażliwą na losy drugiego człowieka. Przez wiele minionych lat była nam niezawodnym druhem, przyjacielem i opiekunem, wielokrotnie dając dowody wielkiego serca oraz oddania.

Nieuleczalna choroba długo nie zdołała jej pokonać; hart ducha Brygidy Brandys, jej optymizm i niezwykła wola życia przez lata wychodziły zwycięsko w zmaganiach ze śmiercią. Jej ostatni kontakt z uczelnią, z kolegami i studentami, nastąpił w końcu roku akademickiego podczas egzaminów magisterskich w czerwcu 1993 r. Miała później przewodniczyć jeszcze komisji ds. egzaminów wstępnych na filologię germańską, ale już brakowało jej sił. Bezradni patrzyliśmy z oddali na jej walkę z chorobą.

Śmierć, która zabrała naszą Koleżankę, raz jeszcze sięgnęła przedwcześnie po szczególnie wartościowego człowieka.

Pamięć o Brygidzie Brandys będzie nam towarzyszyć długo, będzie nam drogowskazem na dalsze lata naszej pracy w jej Katedrze Literatury Niemieckiej Uniwersytetu Łódzkiego, której oddała jakże wiele sił, talentu naukowego i pedagogicznego oraz tej szczególnej miłości, jaką się darowuje tylko bliskim sercu sprawom i osobom.

Cześć Jej pamięci!

⁵ *Franz Theodor Csokor – Amicus amicorum*, red. B. Brandys, Łódź 1994.

ANEKS

Po śmierci prof. dr habil. Brygidy Brandys napłynęły do Katedry Literatury Niemieckiej Uniwersytetu Łódzkiego liczne telegramy i listy kondolencyjne. Oto fragmenty niektórych z nich:

1. Helga Schmid, dyrektor Österreichisches Kulturinstitut w Warszawie:

Die Nachricht vom Tode von Frau Professor Brygida Brandys hat mich und alle meine Mitarbeiterinnen sehr erschüttert: mit der von uns allem geschätzten und verehrten Frau Professor verliert nicht nur die akademische Welt eine herausragende wissenschaftliche Persönlichkeit – wir alle und unser Land verlieren mit ihr einen Freund.

Allen, die Frau Professor Brygida Brandys gekannt haben, wird sie immer in lieber Erinnerung bleiben...

2. Prof. dr habil. Maria Kłańska, dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego:

Z wielkim bólem przyjęliśmy wiadomość o śmierci prof. Brygidy Brandys, wspaniałego człowieka i wartościowego naukowca. Serdecznie współczujemy tej straty nie dającej się zrekompensować, gdyż Zmarła była osobą wyjątkowej prawości i umiejętności integrowania ludzi...

3. Prof. dr habil. Edyta Połczyńska, dyrektor Instytutu Filologii Germańskiej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza:

Głęboko poruszeni wiadomością o śmierci pani profesor Brygidy Brandys składamy wyrazy ubolewania i żalu. Pani profesor Brygida Brandys miała w naszym zespole wielu szczerych i oddanych przyjaciół...

BIBLIOGRAFIA PRAC DRUKOWANYCH PROF. DR HAB. BRYGIDY BRANDYS

Pozycje książkowe

Lehrmaterial zu Sprachübungen für Studenten des ersten Studienjahres der Germanistik, Łódź 1976, s. 292 (współautor).

Franz Theodor Csokor. Identität von Leben und Werk, Łódź 1988, s. 327.

Franz Theodor Csokor – Amicus amicorum, Łódź 1994, s. 93 (redaktor).

Artykuły i recenzje

Karl Kraus w świetle badań powojennych, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1969, ser. I, z. 56, s. 55–63.

Ekspresjonistyczny dramat antywojenny, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1974, ser. I, z. 101, s. 41–47.

- Antywojenne tendencje w małych formach dramaturgii agitacyjno-propagandowej okresu Republiki Weimarskiej*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1977, ser. I, z. 10, s. 15–23.
- Zu polnischen Stoffen und Motiven in einigen Werken österreichischer Schriftsteller des zwanzigsten Jahrhunderts*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego” 1979, ser. I, z. 59, s. 51–60.
- Polnische Motive im Werk von Franz Theodor Csokor*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1980, ser. I, z. 54, s. 111–123.
- (rec.) *Die zeitgenössische Literatur Österreichs*, hrsg. von H. Spiel, Zürich und München 1976, „Kwartalnik Neofilologiczny” 1980, nr 2, s. 239–244 (współautor).
- Franz Theodor Csokors dramatisches Werk*, „Kwartalnik Neofilologiczny” 1981, nr 3–4 (druk: 1983), s. 407–427.
- Franz Theodor Csokors lyrisches Werk*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1982, Folia Litteraria, nr 5, s. 55–66.
- Eine polnische Reaktion auf Kindlers „Die zeitgenössische Literatur Österreichs”*, „Literatur und Kritik” 1982, Nr. 161–162, s. 107–112 (współautor).
- Humanistische Werte in Franz Theodor Csokors Prosa*, [w:] *Interpretationen und Polemiken. Österreichische und schweizerische Literatur der Gegenwart*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego” 1984, nr 654, s. 97–104.
- Ingeborg Bachmann und die literarische Tradition Österreichs*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1984, Folia Litteraria, nr 11, s. 5–17.
- Ingeborg Bachmanns Aufnahme in der polnischen Literaturkritik*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1984, Folia Litteraria, nr 11, s. 122–130 (współautor).
- Śladem literackiej kariery Łodzi*, „Osnowa. Kwartalnik Społeczno-Kulturalny” 1984, nr 9–10, s. 24–30.
- Csokor, „Życie Literackie” 1985, nr 18–19, s. 14–15.
- Franz Theodor Csokors polnisches Exil*, „Skamandros. Germanistisches Jahrbuch DDR–VRP” 1987 (druk: 1988), s. 25–34.
- W kręgu dramatu austriackiego. Główne trendy w rozwoju dramatu austriackiego w okresie od 1945 roku do połowy lat siedemdziesiątych*, „Acta Universitatis Lodziensis” 1988, Folia Litteraria, nr 21, s. 39–63.
- Satirisch-polemische Formen in Karl Kraus’ Skizze „Die demolirte Literatur”*, [w:] *Karl Kraus – Ästhetik und Kritik*, hg. v. S. H. Kaszyński, S. P. Scheichl, München 1989, s. 117–129.
- Der Expressionismus in Franz Theodor Csokor Spätwerk unter besonderer Berücksichtigung des letzten Dramas des Dichters „Alexander”*, [w:] *Über Grenzen. Polnisch-deutsche Beiträge zur deutschen Literatur nach 1945*, hg. v. W. Braungart, Frankfurt/M. 1989, s. 181–189.
- Der Lyriker Ernst Jandl*, [w:] *Lehrmaterial. Weltliteratur 20. Jahrhundert*, Pädagogische Hochschule Zwickau, 1989, s. 1–10.

- Hugo von Hofmannstahl aus Karl Kraus' Sicht*, „Kwartalnik Neofilologiczny” 1989 nr 4 (druk: 1990), s. 339–347 (współautor).
- (rec.) *K. A. Kuczyński, Polnische Literatur in deutscher Übersetzung von den Anfängen bis 1985, Darmstadt 1987*, „Ruch Literacki” 1990, nr 4–5, s. 360–362.
- Poeta humanitatis. O twórczości Franza Theodora Csokora*, „Germanica Wratislaviensia” 1991, t. 83, s. 31–41.
- Das Problem der Revolution in Franz Theodor Csokor Schaffen*, „Rozprawy Niemcoznawcze WSP Częstochowa” 1991, t. 1, s. 43–53.
- Franz Theodor Csokor und die Idee einer menschlichen Gesellschaft*, [w:] *Franz Theodor Csokors – Lebensbilder eines Humanisten*, hg. v. U. Schulenburg, S. Milletich, Wien–München 1992, s. 86–93.
- O Franzu Theodorze Csokorze w Łodzi*, „Przegląd Humanistyczny” 1992, nr 2, s. 153–155 (współautor).
- Pamięci prof. Marii Kofty*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego” 1992, nr 4(11), s. 12.
- Maria Koftowa (1914–1992)*, Sprawozdania z czynności i posiedzeń naukowych ŁTN 1992, t. 46, Łódź 1993, s. 49–50.
- Zu Franz Theodor Csokors Bild und Begriff der Revolution – ihre Ideen und Entartungen*, [w:] *Franz Theodor Csokor – Amicus amicorum*, Łódź 1994, s. 47–56 (redaktor).
- Die k. und k. Armee im Leben und Schaffen Franz Th. Csokors*, [w:] *Im Takte des Radetzkymarschs... Der Beamte und der Offizier in der österreichischen Literatur*, hg.v. J. P. Strelka, Bern u.a. 1994, s. 215–227.
- Aspekty etyczne i estetyczne w twórczości Franza Th. Csokora*, „Studia Niemcoznawcze WSP Częstochowa” 1995, t. 2, s. 25–32.
- Die Gestalten der Dramen Ödön von Horváths in ihrem Lokalkolorit*, „Acta Universitatis Lodziensis”, Folia Litteraria (w druku).

Krzysztof A. Kuczyński

BRYGIDA BRANDYS (1939–1993)

In memoriam

Die 1993 verstorbene Lodzer Germanistin gehörte zu den besten Kennern der deutschsprachigen Literatur des 20. Jahrhunderts. Insbesondere ihre Studien zur österreichischen Literatur, u.a. das Schaffen von Franz Theodor Csokor, haben ihr einen wissenschaftlichen Namen gesichert.

Eine dem Aufsatz beigefügte Publikationsliste veranschaulicht die Fülle ihrer vertvollen Bücher und Aufsätze.